

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Události v Íránu v 80. letech 20. století a jejich pozadí

Pohled západní civilizace na významnou dekádu íránských dějin

Gabriela Mašíková

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Akademický rok 2014/2015

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jméno a příjmení autora: **Gabriela Mašiková**

Studijní program: **B6702 Mezinárodní teritoriální studia**

Studijní obor: **Blízkovýchodní studia**

Název tématu: **Události v Íránu v 80. letech 20. století a jejich pozadí**

Pohled západní civilizace na významnou dekádu íránských dějin

Zadávací katedra: **Katedra blízkovýchodních studií**

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Issam Ramadan**

Katedra blízkovýchodních studií

Plzeň, 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni dne 30. dubna 2015

.....

Gabriela Mašíková

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku íránských dějin 80. let minulého století a podrobněji se soustředí na vybrané tamní konflikty a události. Pojednává jak o problémech mocenského rázu, tak i konfliktech vojenských a politických. Práce značně poukazuje na diplomatické vztahy Íránu a sousedních zemí, především Iráku a v neposlední řadě stanovuje postoj Západu vůči íránskému dění. Práce je psána tak, aby dala co nejlépe čtenáři nahlédnout do části íránské historie a objasnila tak východní události daného období.

Abstract

Title: The affairs in Iran and their background in 80s of 20century

Subtitle: The western view on a signifiant decade of Iranian history

The Bachelor Thesis is focused on issue of the Iranian history in 80s of the last century and it specializes in local conflicts and affairs. It deals with issues of power, armed conflicts and political scandals. The thesis considerably refers to diplomatic relationships between Iran and neighbouring countries, especially Iraq and at least but not last it specifies the western stand to the Iranian developments. The thesis is written the way so that a reader could look deep inside to the Iranian history. Moreover it clarifies the eastern affairs of the stated epoch.

Poděkování

Tímto bych chtěla velice poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Issamu Ramadanovi za čas strávený konzultacemi mé práce, za jeho vstřícnost a ochotu, a za pomoc při vyhledávání a zpracování materiálů k mé bakalářské práci.

Obsah

Obsah.....	1
Úvod	2
1. Přehled událostí v Íránu na přelomu 70. a 80. let	5
2. Íránská islámská revoluce	6
2.1. Okolnosti předcházející revolučním změnám a průběh revoluce	6
2.2. Objasnění samotného revolučního konfliktu	9
2.3. Výsledek revoluce a její pozdější důsledky	12
3. Íránsko-irácká válka.....	13
3.1. Důvod konfliktu a předcházející události v obou zemích.....	14
3.2. Průběh a celkový dopad války na obě země	18
3.3. Postoj světových velmocí k aktérům války a válce jako takové.....	22
3.4. Výsledek války a dopad na jednotlivé země.....	23
4. Aféra Írán-Contra a její politické pozadí	25
4. 1. Prvopočátek aféry.....	26
4. 2. Klíčové osoby.....	27
4. 3. Vyšetřování	28
4.4. Počátek Reaganovy vlády a období Irangatu.....	29
5. Vztahy mezi velmocemi po válce a v současné době	30
Závěr.....	33
Seznam obrázků	34
Seznam použité literatury	46
Ostatní prameny	47
Obrazová příloha.....	48

Úvod

Bakalářská práce se zaměřuje na téma íránské historie, a to přesněji na události na přelomu 70. a 80. let a na celá 80. léta.

Vybrala jsem si právě toto téma z toho důvodu, že je dle mého názoru během studia zaměřena větší pozornost na státy čistě arabské, na jejich kulturu a dějiny od starověku až po novověk a současné události, ovšem nearabské státy už nejsou tolik předmětem zájmu – přesněji řečeno ne v takovém měřítku jako ryze arabské oblasti. Rozhodla jsem se tedy sama zaměřit na události perské oblasti. Samozřejmě jsem měla spoustu dalších možností, např. Izrael či Turecko, nicméně oblast Íránu je mně samotné jaksí bližší a shledávám ji zajímavější, proto jsem velmi ráda, že jsem dostala možnost volby vlastního tématu a jeho následné schválení.

Vzhledem k tomu, že i my, jako národ, jsme vůči perské civilizaci a její historii co do polohy civilizací západní, rozhodla jsem se svou bakalářskou práci koncipovat spíše jako západní pohled na tamní problematiku a mimo jiné také jako ukázkou vztahů mezi Íránem a Západem – v době minulé i současné. Vzhledem k tomu tedy co do metodologie má práce vychází z publikací a pramenů západních autorů a ze západních médií. Všechny uvedené prameny jsou úzce spojeny s íránskou tematikou a ve většině případů pojednávají přímo o daných konfliktech, kterými se zabývám i já ve své práci; proto pro mne byly tyto publikace a prameny velmi přínosné, jak užitečné pro vypracování mé bakalářské práce, tak obohacující mne samotnou. Jelikož se ovšem mnoho z mnou použitých pramenů zabývá stejnou problematikou, byla jsem nucena selektovat vyhledané informace, neboť historie je neměnná, tudíž je v publikacích líčená velice obdobně. Snažila jsem se tedy vyhledat co největší počet publikací, a nasbírat tak co největší množství různých informací, aby má

práce byla ve finále co nejvíce obohacující a zajímavá nejen pro mě, ale také pro čtenáře a jedince, kteří by se případně rádi zabývali stejnou tematikou.

Aby celá práce působila co nejpřehledněji, je řazena do pěti kapitol a jejich následných podkapitol podle chronologické posloupnosti.

První kapitola podává jen stručný přehled událostí, jež jsou dále probírány podrobněji v průběhu práce. Tato kapitola může být vhodným užitečným rychlokurzem pro ty čtenáře, kteří se s íránskou problematikou 80. let seznamují poprvé. I z toho důvodu jsem tuto úvodní kapitolu do mé bakalářské práce zařadila, přestože neobsahuje další podkapitoly a je sama o sobě pouze stručným náhledem do dalších stran.

Celou druhou kapitolu jsem věnovala zlomovému roku 1979, ve kterém v Íránu proběhla islámská revoluce, kterou můžeme považovat za jakýsi podnět k dalším podstatným momentům a událostem. V této kapitole se blíže dozvídáme o okolnostech, za kterých k revoluci došlo, průběhu samotné revoluce a o tom, jak Íránská islámská revoluce ovlivnila další dění v Íránu.

Následuje kapitola třetí, která je úzce spojena s předchozí kapitolou o islámské revoluci, neboť, jak se dále dozvídáme, to byla právě ona revoluce, která dala prvotní impuls k jednomu z nejhrůznějších konfliktů Blízkého východu, jímž není žádný jiný než Íránsko-irácká válka. V této kapitole se nebudeme zabývat pouze tím, jak a proč vůbec k válce došlo, seznámíme se i s válečnými taktikami, průběhem války a mimo jiné také zjistíme, jak na válku nahlížel samotný Západ, a jak se do ní zapojoval.

Předposlední kapitola jde ruku v ruce s tématem Íránsko-irácké války, jelikož pojednává o tzv. aféře Írán-Contra, neboli Irangate. V této kapitole zabředneme především do mezinárodních vztahů Íránu a USA a do zahraniční politiky jako takové. Důležitou a velmi zajímavou součástí Irangate je role Bílého domu. Pro

řádné objasnění této aféry, která má s Íránem bezpochyby co dočinění, tedy musíme částečně zaměřit pozornost i na sféru vlivu americké politiky.

A konečně poslední kapitola, stručně vypovídající o současných mezinárodních vztazích mezi velmocemi, které se mimochodem týkají především ropného konfliktu, je zakončením mé bakalářské práce. Jsem přesvědčena, že co se týká iránské historické tematiky, je nutné osvětlit, jaký dopad měly události minulého století na současné dění; jak se v průběhu let změnily nebo nezměnily mezinárodní a diplomatické styky. Tato kapitola je do práce zařazena také z toho důvodu, že bych ráda čtenářům podala ucelený obraz iránských dějin od konce 70. let až po současnost.

Nakonec je nutné podotknout, že cílem této práce není podat čtenáři absolutně objektivní pohled na danou problematiku; tato práce neuvádí pohled východu, který se logicky může lišit. Cílem této bakalářské práce je dát čtenáři nahlédnout do dané doby tak, jak na ni nahlížel, a doposud pravděpodobně nahlíží, západní svět.

1. Přehled událostí v Íránu na přelomu 70. a 80. let

Ke konci sedmdesátých let, přesněji v roce 1977, se v Íránu zvedla vlna nepokojů z důvodu způsobu vlády monarchie v čele s šáhem Rézou Páhlavím. (viz. obr. 1) O rok později pověřil šáh Šápúra Bachtijára, bývalého člena opozice, aby ukončil vládní působení. V posledním roce sedmdesátých let definitivně skončila vláda Páhlavíovské monarchie, což můžeme považovat za otevřené dveře k vytvoření Islámské republiky, o které se zasadil ajatolláh Chomejní (viz. obr. 2). Od tohoto okamžiku zastával post premiéra Mehdí Bazargán, jehož působení ve funkci ovšem nemělo dlouhého trvání; po necelém roce byl nucen své místo opustit, jelikož nebyl schopen čelit útlaku ze strany Chomejního. Všechny okolnosti vykulminovaly ve vojenský útok na Írán z irácké strany roku 1980. O rok později se v íránské Islámské republice znásobil útlak levicových sil a liberálů, což můžeme považovat za počátek íránské kulturní revoluce. Během celé první poloviny osmdesátých let probíhala válka mezi Íránem a Irákem, která byla ukončena v roce 1988, a mezi oběma zeměmi bylo uzavřeno příměří. Rok po válce umírá hlavní náboženský vůdce Íránu a Chomejního funkci převzal Alí Chameneí (viz. obr. 3). Hlavou státu byl zvolen Alí Akbar Hášemí Rasfandžání (viz. obr. 4).¹

¹ NAHAPÉTIANOVÁ, N., *Poslední píseň z Isfahánu*, s. 207.

2. Íránská islámská revoluce

2.1. Okolnosti předcházející revolučním změnám a průběh revoluce

„Poslední čtvrtina dvacátého století je poznamenána návratem náboženských hnutí v plné síle. Za jeden z jeho prvních příznaků bývá považována Íránská islámská revoluce v roce 1979, kdy byl svržen šáhův režim.“² Jan Jandourek ve své publikaci Průvodce sociologií uvádí, že šáhův režim usiloval o modernizaci země, což můžeme za daných níže zmiňovaných okolností považovat za velmi diskutabilní. ... „Místo toho byla nastolena vláda ortodoxních duchovních, kteří mají pod kontrolou vše podstatné v zemi.“³

Šáh poprvé uvěznil Chomejního v roce 1963 poté, co se Chomejní postavil do opozice proti šáhovu plánu na přerozdělení půdy rolníkům, udělení volebního práva ženám a na záštitu amerických vojáků z trestního stíhání před íránských soudem. Poté, co bylo Chomejnímu uděleno domácí vězení, byl šáhem vykázán ze země. Chomejní se na malou chvíli usadil v Turecku předtím, než si našel nový domov v Nadžafu v Iráku, který byl ší'itským posvátným městem.⁴ Na jaře roku 1977 musel íránský šáh čelit výzvám ze strany separatistických složek společnosti, které postupně sílily a vyvrcholily ve svržení dynastie Páhloví. Revolucionářské úsilí bylo z velké části uskutečněno koalicí společenských tříd a politických skupin; každou složku uváděly do pohybu rozdílné zájmy a konflikty. Nakonec byla politická síla přesměrována na náboženskou frakci vedenou ajatolláhem Rúholláhem Chomejním, jenž v té době získal ohromnou veřejnou podporu.⁵ Na podzim roku 1978 se silícími protesty proti vládě požádal šáh Saddáma Husajna (viz. obr. 5), aby vykázal Chomejního ze země; měl to být způsob zmírnění neobvyklého vlivu, který Chomejní měl i přes takovou

² JANDOUREK, J., *Průvodce sociologií*, s. 77.

³ JANDOUREK, J., *Průvodce sociologií*, s. 77.

⁴ SCIOLINO, E., *Persian Mirrors: The elusive face of Iran*, s. 48.

⁵ PARSA, M., *Origins of the Iranian revolution*, s. 1.

vzdálenost od domova. Saddám Husajn vyhověl. Chomejní se chtěl přemístit do muslimské země, ale Kuvajt mu neumožnil vstoupit na své území. Země, do které měl Chomejní povolen vstup, byla Francie; ta mu ovšem udělila oprávnění vstoupit pouze pod podmínkou, že jeho tamní pobyt bude bez víza. Podle Ibrahima Yazdiho, jednoho z Chomejního klíčových pomocníků, který se stal dále občanem Spojených států amerických, vyučoval na malé škole v Texasu a později se dokonce stal ministrem zahraničí, zde bylo ale také jiné pouto. Yazdi řekl, že Paříž je zpolitizované město s velkou, potenciálně podpurnou, íránskou komunitou. Toto byl jeden z mnoha ajatolláhových důvodů, proč si vybral právě Paříž za své další útočiště. Jeho stoupenci si pronajali malý dům v Neauphle-le-Château, ospalé vesničky v dokonale vypadajícím údolí dvacet pět mil východně vzdálené od hlavního města Francie. Nainstalovali zde čtyři telefony a dva faxy. Šáh neměl sebemenší tušení o novém místě ajatolláhovy rezidence. Předpokládal, že bude lepší mít „starého pána“ v západní zemi, kde budou všechny jeho případné aktivity pozorně monitorovány a kde ho bude západní tisk představovat jako zaostalého muže. Sám šáh věřil, že Chomejní opravdu je zaostalý muž.⁶ Šáh vytvořil vládní systém založený na politickém útisku, zaštiťování, státní kontrole nad soukromými organizacemi, závislosti na Spojených státech a konstantně sílící autokratické vládě. Opilý výtěžky z ropného obchodu lehkomyšlně utrácel ve vidině Íránu jako jednoho z největších národů světa. Nebyl ovšem schopen sdílet moc ani se svými nejvěrnějšími rádci. V momentě, kdy se šáh snažil přizpůsobit, bylo už příliš pozdě. Nejtradičnější části íránské společnosti se začaly otáčet proti němu. Tisíce mešit nabízely bezpečná místa pro sešlosti a plánování protestů. Šáha začaly opouštět také bazary. Tamní lidé byli konzervativní, silně nábožensky založení a byli důležitými finančními sponzory náboženské půdy; dlouho vzdorovali šáhovým ústupkům v rámci zahraničních zájmů a stáli v opozici proti jeho krokům

⁶ SCIOLINO, E., *Persian Mirrors: The elusive face of Iran*, s. 48.

v sekularizaci země.⁷ Vznik opozičního hnutí a jeho revoluční výsledek byl překvapením pro mnohé experty a specialisty. Írán byl jedním z nejrychleji se rozvíjejících národů Třetího světa po průmyslové stránce a vytvářel dojem poskytování prosperity svým občanům. Navíc byl režim Páhlového podporován mocnou loajální armádou a sítí tajné policie (viz. obr. 6). Armáda byla zárukou stability v Íránu stejně jako v celém regionu Perského zálivu, zatímco tajná policie se vyznačovala značnými kompetencemi k potlačování vnitřního odporu. Nakonec, bez rozdílu, se konflikt či převrat odehrál v rámci dominující třídy nebo ozbrojených sil, což předcházelo revolučním konfliktům, které mohly zanechat stát v situaci snadno náchylné na absolutní kolaps tak, jak Skocpol uvedla ve své teorii Francouzské, Ruské a Čínské revoluce (1979).⁸

Protesty v Qomu v lednu roku 1978 vyvrcholily v koloběh truchlících ceremonií a projevy nespokojenosti v tuctu měst a vesnicích. Z bazarů se začali stávat lidé svolní ke konvertismu, dávali peníze rodinám demonstrantů padlých během ozbrojených a finančních stávek a demonstrací. Začali se zapojovat také studenti univerzity – od sekulárních marxistů až po silné náboženské konzervativce. Počátkem listopadu zbořili protestující pracovníci íránskou ekonomiku.

Šáh, který již nebyl ani milován ani dále obáván, se stal zcela odříznutým. V depresích, trpící rakovinou, kterou se snažil udržet v tajnosti až do poslední chvíle, ztratil vůli vládnout. Složil vládu do rukou ministerského předsedy Šápúra Bachtijára a v roce 1979 uprchl ze země. Měly to být „prázdniny“ na dobu neurčitou. Zpět se nikdy nevrátil.

Poté, co íránské rádio ohlásilo šáhův odchod, vypukly záchvaty radosti, jásání a oslav. Lidé napříč celou zemí vedli spontánní průvody radosti, nabízeli sladkosti a ovoce, zakládali velké ohně ze šáhových fotografií a vystříhovali jeho hlavu

⁷ SCIOLINO, E., *Persian Mirrors: The elusive face of Iran*, s. 52-54.

⁸ PARSA, M., *Origins of the Iranian revolution*, s. 1-2.

z íránských bankovek. V Teheránu strhli enormní bronzovou sochu Rézy Páhlavího, jeho otce, na koňském hřbetu. Hlava jiné sochy šáhova otce byla použita jako fotbalový míč. Ve městech jako Ahváz a Chorramšahr zakročila vojska, která zabíjela a působila těžká zranění tamním civilistům. Na rozdíl od toho v Teheránu vojenští velitelé, kteří ještě neopustili své pozice, velmi dobře rozuměli nové politické skutečnosti. Armáda o čtyř set tisících mužích a velká policejní síla nebyly vybaveny nebo zorganizovány natolik, aby mohly čelit veřejné vnitřní rebelii. Velitelé neudělali nic, aby zastavili davy lidí (viz. obr. 7, 8, 9). Od této chvíle byl Írán tělem bez hlavy, které jen čekalo na příchod svého ajatolláha.⁹

2.2. Objasnění samotného revolučního konfliktu

Íránská islámská revoluce byla mnohými znaky odlišná od většiny ostatních revolucí dvacátého století.

Za první hromadné akce, které vznikaly a staly se základem revoluce, byly primárně záležitosti měst. Na rozdíl od revolucí ve Francii, Rusku nebo Číně, které měly silně venkovské složení, Íránská revoluce se vyznačovala nedostatkem venkovského obyvatelstva až do posledního okamžiku; dokonce ani poté nesehráli venkované významnou roli v úpadku režimu. Za druhé se konflikty projevovaly především skrze masivní bezpříkladné demonstrace a dlouhotrvající stávky pracující třídy bez rozsáhlých útoků partyzánů směřujících proti jednotkům vládní bezpečnosti tak, jako tomu bylo v Číně, na Kubě a v Nikaragui. Za třetí mobilizace oponentů režimu a jejich společné akce byly vykonány částečně skrze instituci mešity. V důsledku toho část islámského duchovenstva získala převahu v rámci opozice a byla nakonec schopna vybudovat teokracii. Tento výsledek je silně kontrastní vzhledem k ostatním

⁹ SCIOLINO, E., *Persian Mirrors: The elusive face of Iran*, s. 52-54.

moderním revolučním hutím, ve kterých se bojovalo ve jménu socialismu nebo nacionalismu a která byla zakončena mocenským přestupem k sekulární modernizující inteligenci.¹⁰

Pro začátek je nutné zmínit, že hromadné akce byly iniciovány těmi sociálními třídami a skupinami, které byly vyloučeny z mocenské vrstvy společnosti. Ohromná většina těch, kteří se podíleli na demonstracích a stávkách, odporovala utlačovatelské povaze režimu a požadovala politickou svobodu, demokracii, sociální rovnost a ekonomickou spravedlnost. Také odmítala zahraniční dominanci a účastníci slibovali, že se zasadí o konec vnějšího vykořisťování. Nakonec konflikt vyústil v přeměnu moci na novou skupinu vůdčích osob, které měly vizi elementárních ekonomických a sociálních změn ve struktuře íránské společnosti. Dá se tedy říci, že rozpad společnosti můžeme považovat za první objasnění celého konfliktu.¹¹ Druhé možné vysvětlení Íránské islámské revoluce jde ve stopách modelu sociálního hnutí. Naproti teoriím o zhroutilí, které uvádí rozpad tradičních hodnot a struktur jako elementární příčinu revoluce, model sociálního hnutí připisuje primární důležitost náboženským hodnotám a legitimní autoritě duchovenstva. Duchovní byli v opozici proti šáhovi, neboť jeho politika systematicky podkopávala jejich pozice. Během revoluce povstala celá církev proti státu. S rozkladem hlavní autority posílila církev svou právoplatnou moc. ... Přesto, že Theda Skocpol není teoretistkou sociálního hnutí, její analýzy íránských hromadných akcí spadají právě do této kategorie. V její diskusi z roku 1982 Skocpol vychází ze své dřívější strukturální teorie revoluce, ve které vyvrací model revoluce založený na ideologické kauzalitě (1979). Později argumentovala tím, že íránský případ byl jedinečný a následoval model akce s předem určeným cílem. ... Přesto, že íránská monarchie byla od základů zesláblá, postrádala základ postavený na silné třídě, a šáhův program na

¹⁰ PARSA, M., *Origins of the Iranian revolution*, s. 1-2.

¹¹ PARSA, M., *Origins of the Iranian revolution*, s. 2.

likvidaci industrializace a militantní modernizaci proti němu vyvolal všeobecné pobouření, šáh by býval měl být podle Skocpol schopen udržet si sílu díky ohromnému bohatství a zlověstné utlačovatelské moci, které měl k dispozici. Konec konců síla stojící za šáhovým úpadkem leží v tradičních centrech městského kolektivního života a v sítích islámské komunikace a vedení, tj. v bazarech a mešitách.¹²

Ve skutečnosti byla íránská společnost rozdělena do společenských tříd mnohem dříve před revolucí v roce 1979. Bazarové dokonce neformovali komunity, neboť byli ekonomicky a politicky diverzifikováni.¹³... Mobilizace Bazarů začala v roce 1977, kdy legální změny omezily útisk a poskytly příležitost k hromadné akci. Úsilí Bazarů bylo brzy směřováno skrze mešity, jelikož vládní útisk nedával jinou možnost mobilizace. Mešity poskytovaly národní mobilizační sítě a bezpečná místa pro shromažďování a komunikaci. Jisté cykly smutečních obřadů vedené v mešitách efektivně šířily vlnu nespokojenosti a nesouhlasu se zabíjením a násilím působeném vládou. Nepřetržitě úsilí a mobilizace přinutily vládu vyhlásit krátké období liberalizace a reformem ke konci léta roku 1978. Vyhlášení reformního období nabídlo možnost dalším kolektivním aktivitám, které měly nedostatek nezávislých zdrojů a měly příliš slabou podpůrnou strukturu na to, aby se mohly řádně angažovat v hromadných akcích proti státu. ... Ke konci roku 1978 formovala většinová opozice sociálních tříd koalici a slučovala a upevňovala své síly; následně narušila produkci, trh, propagaci a služby napříč celou zemí. Každý z nich uznával vedení ajatolláha Chomejního a všichni podporovali formování Islámské republiky. Nakonec kombinace sociálního rozkladu, militantního zběhnutí a

¹² PARSA, M., *Origins of the Iranian revolution*, s. 8-9.

¹³ PARSA, M., *Origins of the Iranian revolution*, s. 10.

útoků na armádní jednotky naprosto ochromila a znemožnila vládu a vedla k nárůstu dvojí suverenity. Monarchie byla svržena v únoru roku 1979.¹⁴

2.3. Výsledek revoluce a její pozdější důsledky

„Islámská revoluce v roce 1979 byla důsledkem šokového přenesení západní kultury do tradiční společnosti, která nebyla schopna se přizpůsobit tak radikálním změnám, tudíž se její členové přiklonili k náboženskému fanatismu hlásanému Chomejním.“¹⁵ „Byla nastolena vláda fundamentalistické ší'itské teokracie v čele s ajatolláhem Chomejním. Nový kurz státu byl ostře protižidovský, protiamerický a protizápadní, což se projevilo mimo jiné také v útoku na ambasádu Spojených států amerických v Teheránu. Z těchto důvodů pak Západ během Íránsko-irácké války (1980-1988) podporoval sekularizovaný Husajnív režim, který tehdy nepředstavoval pro západní svět hrozbu. Islámská revoluce vyvolala v muslimském světě velkou odezvu. Fanatici například zavraždili egyptského prezidenta Anvara as-Sádáta, jenž uzavřel mír s Izraelem.“¹⁶ „Íránská revoluce z roku 1979 byla inspirací pro islámskou reformu v jižním Thajsku stejně jako v mnoha jiných částech muslimského světa. V pozdějších letech byl v rozvíjení „radikálnější interpretace islámu“ důležitý vliv Malajsie, zejména islámské strany PAS (se silnou základnou hned za hranicemi, v Kelantanu).“¹⁷ „Islámská revoluce v Íránu nejen oslabila americké postavení v této části světa, ale také posílila odboj proti socialistickému režimu v Kábulu. V březnu roku 1979 vypuklo nebezpečné povstání v Herátu, nedaleko íránských hranic. Tato vzpoura byla podnícena mezi jinými také islamistickými předáky, kteří se po Islámské revoluci v Íránu do Afghánistánu vrátili. Nakonec se k povstání připojily rozsáhlé skupiny z řad

¹⁴ PARSA, M., *Origins of the Iranian revolution*, s. 11.

¹⁵ HLUBINKOVÁ, Z., A KOL., *Psychologie a sociologie ekonomického chování*, s. 56.

¹⁶ AUBRECHT, R., M., KADERKA, *Maturitní otázky – Dějepis*, s. 159.

¹⁷ MILNER, A., *Dějiny Malajsie*, s. 207.

afghánské armády z oblasti Herátu. Na několik dní bylo město v jejich rukou, než bylo získáno zpět jednotkami z Kandaháru, podporovanými letadly. ¹⁸

„Revoluce svrhla prozápadního, represivního a krajně neoblíbeného šáha. Jedná se sice o událost, která se odehrála v nearabské zemi, kde většinu obyvatel tvoří ší'ité, přesto však měla hluboký dopad i na Araby a sunnity, respektive na arabské ší'ity (hlavně v Libanonu – vznik hnutí Hizballáh (viz. obr. 10)). Teokratická republika Írán se velmi rychle stane terčem západní i východní politiky a jak Západ, tak Východ kvůli tomu dokonce začne svorně podporovat sekulárního diktátora Saddáma Husajna. Ten, který vzápětí na Írán zaútočí, a z irácko-iránské války se stane vůbec nejkrvavější konflikt v dějinách moderního Blízkého východu. ¹⁹

3. Íránsko-irácká válka

„Konflikt zvaný Íránsko-irácká válka je největší tragickou událostí 80. let na území Íránu. V důsledku této války jsou až dodnes oba zúčastněné státy spojovány s otázkou problematiky bezpečnosti, avšak tato válka je klíčovou záležitostí pro pochopení současné situace dané oblasti. Ve své době byl tento konflikt známý také jako Válka v Perském zálivu, nicméně tento název se později ujal jako označení jiného ozbrojeného konfliktu v letech 1990-1991. Jak už tomu bylo i v dávných letech, ani teď nebylo výjimkou, že hlavní příčinou války byl fakt, že si oba válečné státy činily historické územní nároky. V neposlední řadě se jim ale také jednalo o ropná naleziště (viz. obr. 12,13), a důvody této války byly samozřejmě také náboženské. Počátek Íránsko-irácké války přisuzujeme invazi iráckých vojenských jednotek do Íránu dne 22. září roku 1980. Jednalo se

¹⁸ VOGELSANG, W., *Dějiny Afghánistánu*, s. 298.

¹⁹ WEIGL, J., O., ŠLECHTA, E., GOMBÁR, Z., MÜLLER, J., EICHLER, M., BEDNÁŘ, R., JOCH, M., ČEJKA, P., BARŠA, J., FINGERLAND, L., HENEK, P., JANOUŠEK, T., PLHOŇ, *Arabské jaro rok poté: Naděje, nebo zklamání?*, s.8.

o dlouhodobý velmi krvavý konflikt, který ukončilo až uzavření příměří 20. srpna 1988. Během těchto necelých osmi let přišlo o život více než milion lidí jak z iránské, tak irácké půdy. Vzhledem k absolutnímu počtu obyvatel jsou hlavními ší'itskými zeměmi právě Irák a Írán. Tento fakt je nevyhnutelný i přesto, že se spolu utkaly v naprosto vyčerpávající válce, kterou režim Saddáma Husajna nazval jako válku sunnitů (Irák) a ší'itů (Írán), a také jako válku Arabů s Peršany. (Žádné další zdroje ovšem neuvádí, že by sám Husajn prohlásil, že by tato válka byla bojem sunnitů proti ší'itům.) Íránsko-irácká válka se dá považovat za největší konflikt historie novověku v dané oblasti, neboť ovlivnila budoucí vztahy mezi oběma zeměmi, a to nejen politické, ale i náboženské.“²⁰

3.1. Důvod konfliktu a předcházející události v obou zemích

„V roce 1968 převzala v Iráku moc strana Baas, a Irák si začal činit nároky na provincii Chúzestán (viz. obr. 14), jež se nachází na západě Íránu a hraničí s Irákem. A je velmi bohatá na ropu. Jako odpověď začal Írán v roce 1974 povzbuzovat Kurdy proti Iráku. V roce 1979 se stal jeden z vůdců strany Baas Saddám Husajn prezidentem, a hned rok nato rozpoutal válku. Irák předpokládal, že pokud válku vyhraje, zmocní se obrovských nalezišť ropy, svrhne režim ajatolláha Chomejního a stane se hlavní mocností Perského zálivu a celého arabského světa.

V Íránu, cíli iráckého útoku, došlo rok před tím k radikální změně režimu, kterou přinesla islámská revoluce. Jejím výsledkem bylo nastolení vlády islámských ší'itských fundamentalistů, přestože se na jejím rozpoutání podílely i levicové a liberální síly, resp. všechny složky opozice proti režimu šáha Muhammada Rezy Pahlavího. Jeho vládu v letech 1941–1979 sice provázely snahy o uskutečnění

²⁰ Válka mezi Irákem a Íránem, *Moderní dějiny.cz* [cit. 19.11.2014].

některých sekulárních a liberálních reforem, ale špatná hospodářská situace a policejní praktiky režimu způsobily od šedesátých let vzrůst opozičních nálad mezi obyvatelstvem, které se plně rozvinuly v letech sedmdesátých. Hlavní jednotící figurou šáhových odpůrců se stal šíitský duchovní ájatolláh Rúholláh Chomejní, kterého šáhův režim nejprve uvěznil a později vyhostil ze země. Všeobecně respektovaný Chomejní vypracoval v exilu doktrínu, podle níž má v zemi vládnout duchovenstvo, a to až do příchodu mystického 12. imáma. Po revoluci z roku 1979 byly Chomejního ideje aplikovány, často dosti brutálně, při přeměně Íránu na teokratický režim. Ačkoli se šíitský islám nikdy nestal jednotným proudem – má snad až tři sta odnoží a sekt – hlásí se k němu kolem 170 miliónů muslimů. Baasistický irácký režim (přes svůj relativně sekulární charakter ovládaný sunnity) ší'ity pronásledoval od svého nástupu v roce 1968. Etnická, náboženská i politická situace v daném prostoru tedy byla a je velmi komplikovaná. V Íránu nastolila revoluce z roku 1979 fundamentalistický ší'tský režim, v Iráku tvořili ší'té sice většinu obyvatelstva, avšak utiskovanou sunnitskou menšinou. A zatímco obyvatelé Iráku jsou Arabové, Íránci jsou Peršané, velice hrdí na svou velmi starobylou historickou tradici. Jednou z hlavních příčin, proč Saddám Husajn zaútočil na Írán, byla obava, že Teherán využije iráckých ší'itů ke svržení Husajnova režimu a získá tak dominantní postavení v oblasti. A irácký prezident sázel též na to, že po revolučních zmatcích a čistkách bude iránská armáda slabá.²¹ V červnu roku 1979 byly vztahy mezi Irákem a Íránem nepříznivě ovlivněny údajným iráckým pohraničním nátlakem během operace proti disidentským iráckým Kurdům. Írán vyčítal Iráku zásahy v Chúzestánu. V říjnu Bagdád a Teherán otevřeně a vzájemně zpochybnily své domácí i zahraniční politiky, a dokonce si chtěly obě země, jedna druhé, svrhnout vládnoucí režimy. Na konci tohoto měsíce veřejně vyzval irácký ambasador v Bejrútu iránskou vládu k tomu, aby ukázala své

²¹ Válka mezi Irákem a Íránem, *Moderní dějiny.cz* [cit. 19.11.2014].

dobré mravy a upustila od nespravedlivé Alžírské dohody z roku 1975, a to vrácením arabské půdy v Perském zálivu do rukou původních vlastníků a udělením nejvyšší autonomie svým vlastním menšinám včetně arabsky mluvících obyvatel v Chúzestánu. Ve jménu práv menšin je pozoruhodné, že oba iránské vládní a zahraniční časopisy spojily časté teroristické incidenty v Chúzestánu na počátku roku 1980 s iráckým vlivem a nápomocí. 8. března Írán prohlásil, že k odstoupení iránského ambasadora v Bagdádu došlo na protest proti pokračujícím zásahům ze strany Iráku v iránském konfliktu. Irák ale okamžitě odvětil, že iránský ambasador byl vyzván k odchodu již 2. března. Na konci března, a to poprvé po několika letech, obě strany vyhlásily hraniční střety.²² „*Saddám měl pro invazi do Íránu několik důvodů. K vydání rozkazu jej však nakonec vyprovokovala až událost, kterou považoval za přímý útok na svůj režim – pokus o atentát na iráckého ministra zahraničí Táríka Azíze. Saddám byl přesvědčen, že za akcí stál Írán, a proto musí okamžitě jednat, jinak bude dalším na řadě.*“²³ K tomuto atentátu na iráckého náměstka ministerského předsedy došlo 1. dubna v době, kdy byl zrovna na návštěvě univerzity Al-Mustansiriya v Bagdádu (viz. obr. 15). Irák okamžitě popsal útočníka jako Iráčana iránského původu, který byl údajně oficiálně zapojen do iránského spiknutí, a nastalo vyhošťování lidí iránského původu ve velkém měřítku.²⁴ „*Saddám krom toho rovněž snil o ovládnutí iránských zásob ropy, z nichž se většina nacházela v etnicky arabské provincii Chúzestán. Husajn se domníval, že místní Arabové nedokážou odolat vábení arabského nacionalismu. Posledním důvodem k útoku se pak stal Saddámův záměr okupovat soutok řek Eufratu a Tigridu, možná nejstrategičtější delty na celém světě.*“²⁵ 7. dubna Írán zorganizoval návrat svých zbývajících diplomatů a obě země uvedly své vojenské síly do pohotovosti. V sousedních státech bylo k tomuto incidentu a

²² KING, R. P. H., *The United Nations and the Iran-Iraq War*, s. 7-8.

²³ BAER, R., *Jak naložit s ďáblem: Íránská velmoc na vzestupu*, s. 246.

²⁴ KING, R. P. H., *The United Nations and the Iran-Iraq War*, s. 8.

²⁵ BAER, R., *Jak naložit s ďáblem: Íránská velmoc na vzestupu*, s. 246-247.

jeho následkům přistupováno se značnými obavami. Některá arabská tištěná média dokonce údajně projevila strach z toho, že Bagdád plánuje vyslat vojenské jednotky do oblasti řeky Šatt al-Arab a zemí Perského zálivu, což by mohlo zapříčinit válku v dané oblasti. Obě hrozby byly častější a jednoznačnější než kdy předtím. Irácká propaganda odsoudila Íránce jako perské rasisty, zatímco ajatolláh Chomejní zval mimo jiné Iráčany ke vzpouře. Režimy Perského zálivu se shromáždily na obranu Iráku. Na konci května, měsíce, kdy byla íránská ambasáda v Londýně napadena arabskými teroristy, počaly boje. Irácké letectvo provedlo nálety na íránské území poblíž oblasti Qasr-e-Shirin. Brzy následovalo vyhoštění diplomatů a hraniční střety i nadále pokračovaly v průběhu měsíců června a července. Zpráva, zveřejněná dne 28. srpna, informovala, že Írán použil rakety, které byly určeny pro likvidaci nepřátelského území. Situace se během velmi krátké doby rapidně zhoršila. 10. září Irák oznámil, že jeho jednotky obsadily teritorium Zajn al-Qaws a další území, které mělo být navráceno Íránu dle ustanovení smlouvy z roku 1975. Když irácký mluvčí následně prohlásil, že Irák dal Íránu čtrnáctidenní varování o svých záměrech, Írán toto prohlášení zamítl. Ovšem íránský armádní velitel zpochybnil hodnotu těch částí smlouvy z roku 1975, které se týkaly územních hranic. Některá zahraniční média vyjádřila víru v to, že si tyto dvě země nepřály vstoupit do války, nicméně záporný bod byl zesílen tehdy, když 17. září Irák prohlásil, že již nadále nebude spjatý a nebude se řídit dohodou z roku 1975. Prezident Saddám Husajn řekl, že Írán smlouvu porušil tím, že obnovil svou pomoc kurdským povstalcům, nedodržel vrácení území specifikovaného ve smlouvě a zlehčoval hodnotu dohody jako takové. 18. září Bagdád ohlásil, že lodě plující přes Šatt al-Arab musí od nynějška platit poplatky a plavit se pod iráckou vlajkou. Poté, co Irák odstoupil od dohody, se zrodilo obecné přesvědčení, že válka je téměř nevyhnutelná. Články, které se objevovaly v západních médiích, varovaly na nebezpečí ozbrojených konfliktů v tomto

citlivém regionu. Těžké boje byly hlášeny podél hranic, a Irák pokračoval v obsazování území, prohlašujíc ho za své vlastní. Západ věřil v to, že iránské armádní jednotky byly natolik oslabeny revolučními čistkami a zhoršením výbavy, že veškerá militantní pravděpodobnost leží těžce v iráckých rukách. Naproti tomu v pozadí irácké diplomatické kampaně za ospravedlnění svých činů začal Írán 20. září mobilizaci v plném rozsahu. Následující den započaly vodní boje na řece Šatt. Média také uvedla, že irácký náměstek ministerského předsedy Táriq Azíz se vrátil z neplánované cesty do Moskvy; probíhaly spekulace o tom, že zde žádal o armádní pomoc.²⁶

3.2. Průběh a celkový dopad války na obě země

Mezinárodní společenství datuje počátek války na 22. září 1980, den, kdy irácký letoun narazil do cíle hluboko uvnitř Íránu, přestože Irák později prohlásil, že válka začala již těžkým iránským příhraničním bombardováním dne 4. září. 23. září nabyly irácké pozemní jednotky na síle. Moskva okamžitě obvinila západ z podněcování konfliktu a snahy získat z něho co největší profit. Spojené státy vyjádřily svůj neutrální postoj a apelovaly na mezinárodní zdrženlivost.²⁷

„Írácké jednotky rychle obsadily iránské přístavní město Choramšahr, ale Íránci zastavili jejich postup těsně před městem Abadán, nedalekým centrem petrochemického průmyslu. Íránští Arabové v provincii Chúzestán navíc navzdory Saddámovým nadějím zůstali loajální Teheránu. Íránci Saddámovu ofenzívu definitivně zastavili v prosinci 1980, dva měsíce po zahájení invaze, a začátkem roku 1981 už irácké jednotky ustupovaly. V roce 1982 Íránci dobyli město Choramšahr zpět. Saddám Husajn se pokusil vyjednávat o míru, avšak ajatolláh Chomejní si usmyslel, že by se Íránci neměli spokojit s pouhým odražením iráckého útoku, ale měli by usilovat o dobytí Bagdádu. Proto iránské

²⁶ KING, R. P. H., *The United Nations and the Iran-Iraq War*, s. 8-9.

²⁷ KING, R. P. H., *The United Nations and the Iran-Iraq War*, s. 9.

armádě rozkázal přejít do protiofenzívy. Íránské jednotky se však daleko neprobily.²⁸ „Nikdo v íránské armádě nedokázal Chomejního přesvědčit o marnosti války; ajatolláh totiž věřil, že iráčtí ší'ité, tvořící jádro Saddámovy armády, nebudou bojovat – že pokud dostanou šanci, přidají se na stranu ší'itského Íránu, místo iráckého režimu sunnitských Arabů. Chomejní navíc věřil, že Bůh stojí na straně Íránu a že Írán bude obdařen jistým vítězstvím; stačí, když prostě nepřestane bojovat. Krev tekla proudem. Írán se uchýlil k zákopové taktice z první světové války (viz. obr. 16) a proti opevněným iráckým pozicím hnal jednu vlnu pěšáků za druhou. Stovky a tisíce mladých íránských mužů, mnohdy útočících s holýma rukama, zemřelo jen a jen proto, aby utvrdilo víru íránských duchovních. Íránci uposlechli volání po nutnosti mučednické smrti, ale jejich ochota k oběti místo naplnění Chomejního snu o definitivním zničení Saddáma vyústila spíš v nesmyslná jatka. Chomejní si až po osmi letech a smrti celé íránské generace konečně uvědomil, že Írán nemůže v konvenční válce proti Iráku zvítězit. Počty obětí, pohybující se mezi jedním a dvěma miliony mrtvých, byly zdrcující. Ovšem Írán si z konfliktu odnesl důležité ponaučení: Do takovéhle války se už nikdy nepustí. Příští válka – a Íránci věděli jistě, že další války přijdou – už bude jiná.“²⁹ „Počet obětí nesmyslně navyšoval i způsob „čištění“ iráckých minových polí, který internetová stránka Svoboda pro Írán popisuje následovně: „Tisíce mladých chlapců z chudých rodin byly od devíti let věku verbovány na základě příslibu přímé vstupenky do ráje po mučednické smrti. Dostali malé plastové klíčky korejské výroby, které jim měly odemknout brány do ráje, a byli posláni, aby vlastními těly vyčistili irácká minová pole ...“ Irák zase používal bojové plyny, a to nejen proti Íráncům, ale i proti vlastnímu kurdskému obyvatelstvu. Smutnou proslulost si v tomto ohledu získal plynový útok na kurdské město Halabdža v Iráku z března 1988, při němž zahynulo 5000 lidí, často žen a dětí, a přes 10 000 jich bylo zraněno, mnohdy s

²⁸ Válka mezi Irákem a Íránem, *Moderní dějiny.cz* [cit. 19.11.2014].

²⁹ BAER, R., *Jak naložit s ďáblem: Íránská velmoc na vzestupu*, s.

*trvalými následky. K válce patřilo též oboustranné bombardování měst, jak letadly, tak raketami Scud. Irák začal posléze útočit na iránské ropné plošiny a tankery. Teherán tuto strategii opětoval. Podle údajů britské pojišťovny Lloyd's bylo zničeno přes 500 komerčních plavidel, na nichž zahynulo přes 400 námořníků. Většina iránských úderů zasáhla kuvajtské lodě, což vyvolalo intenzivnější tlak mezinárodního společenství na Írán, aby boje ukončil. Lodím z neutrálních zemí směřujících do iráckých přístavů zajišťovaly ochranu Sovětský svaz i Spojené státy.*³⁰ Tato ochranná role ovšem nebyla jedinou, kterou SSSR a USA během Irácko-iránské války sehrály.

Do posledního listopadu se zdálo, že americká vláda je jediným důležitým dodavatelem zbraní, který je opravdu zapojen do blokování prodeje zbraní Íránu. Američtí úředníci se snažili přesvědčit západní Evropu a politiky Třetího světa ke spolupráci s proti-iránskou vládou iniciovanou v roce 1979 prezidentem Carterem, které se později začalo říkat Spolehlivá operace. Mezi lednem 1985 a červencem 1986 předvolalo americké ministerstvo spravedlnosti více než 71 osob k soudu za pokus o pašování zbraní do Íránu. Ale vnitřní boj mezi iránskými vůdci zapříčinil překvapivé odhalení toho, že zbraně odesílány do Íránu byly americké; a to na popud vysoce postavených amerických úředníků a se souhlasem samotného prezidenta Reagana, a to přinejmenším při třech příležitostech mezi zářím 1985 a říjnem 1986. Tento fakt samozřejmě rozvířil značné nepokoje v americké vládě a nesl spoustu dalších skrytých informací. (S touto aférou osmdesátých let se ale v nadcházející kapitole dále detailně seznámíme, nyní dejme ještě prostor konfliktu Iráku s Íránem.) Nicméně vojenská výbava doručená z USA představovala pouze nepatrný podíl z prodeje zbraní válečníkům Irácko-iránské války. V tento moment válka trvala více než šest let a za tu dobu výrazně ovlivnila mezinárodní trh se zbraněmi. Výskyt během období, kdy ostatní po zbraních poptávali, byl relativně nízký, válka

³⁰ Válka mezi Irákem a Íránem, *Moderní dějiny.cz* [cit. 19.11.2014].

živila nové dodavatele a oživila oba trhy se zbraněmi – legální a soukromý ilegální. Nevyrovnané chování mezi Sovětským svazem a Spojenými státy americkými, dokud byly nejdůležitějším dodavatelem zbraní do Třetího světa, tlačilo Írán a Irák čím dál více ke komerčním zdrojům, včetně mnohých zdrojů ze zemí Třetího světa. Obě země měly během války dostatek dodavatelů zbraní, přísun těchto zbraní měl svůj podstatný význam. ... Jediné, o co stál Írán, bylo zastavení bojů. V tomto období to ovšem bylo pro Irák nepřijatelné; hlavním iránským cílem bylo svržení irácké vlády. Za Irákem stály konzervativní arabské státy – Kuvajt, Saúdská Arábie, Spojené arabské emiráty (viz. obr. 17), a Irák měl dostačující zdroje na to, aby v boji ještě nějaký čas pokračoval. Pro Irák byla druhým nejdůležitějším dodavatelem Francie, mezi další patřily Brazílie, Španělsko a Itálie. Irák byl tedy ve válce už od začátku s arzenály plnými zbraní, kritický byl ovšem nedostatek náhradních dílů. ... Celkový dovoz zbraní do Íránu od srpna 1980 byl vyšší než 10 milionů dolarů, zatímco Irák dovezl v hodnotě o 30 milionů více. Jedna třetina nákupů byla od soukromých poskytovatelů, zbytek pocházel od společností kontrolovaných vládním dohledem nad produkcí zbraní nebo přímo od vlád samých. Pokud by mezi Irákem a Íránem nastal mír, nebylo by samozřejmě nic, na čem by zbraňoví překupníci mohli vydělat. Je sice těžké nesledovat nic jiného než padlé na bitevním poli, nicméně překupníci zbraní z toho pouze profitovali. Na druhou stranu se zdálo, že jednotlivé vlády mezi sebou uzavřely sázku o zastavení lidského utrpení, snížení rizika zvyšujícího se nebezpečí a znovuotevření dvou zemí pro export civilního zboží. Ve srovnání s ekonomikou pobídka prodeje zbraní byl nicméně politický zájem o zastavení války slabý a pohotovost nových dodavatelů ho ještě více podkopávala. Ani Valné shromáždění OSN a Rada bezpečnosti nedokázaly vytvořit společnou akci na zastavení průtoku zbraní.³¹

³¹ *Bulletin of Atomic Scientists – A magazine of science and World affairs*, svazek 43, č. 5.

3.3. Postoj světových velmocí k aktérům války a válce jako takové

„Konstantou zahraniční politiky Íránu bylo od roku 1979 nepřátelství vůči Spojeným státům. I proto Spojené státy, podobně jako většina západních zemí, podporovaly Irák. Irák však podporoval i Sovětský svaz. Výzbroj Saddámových vojsk pocházela především ze Sovětského svazu, a pak rovněž z Francie. Íránská islámská revoluce, jak vidno, již tehdy vystrašila jak demokratický západ, tak komunistický východ. Ostatně, západní demokracie i sovětský komunismus patřily mezi režimy sekulární, demokracie se snaží být vůči náboženství neutrální, komunismus ho chtěl zničit. V tehdejších postojích většiny zemí k revolučnímu Íránu lze spatřovat předzvěst hlavní konfliktní osy současného světa – sporu mezi sekulárním liberalismem a islámským fundamentalismem. Z fundamentalisty se může stát fanatik, jehož černobílé vidění světa se může stát pro ostatní nebezpečné. Islámská revoluce v roce 1979 byla důsledkem šokového přenesení západní kultury do tradiční společnosti, která nebyla schopna se přizpůsobit tak radikálním změnám, tudíž se její členové přiklonili k náboženskému fanatismu hlásanému Chomejmím.“³² „Přitom agresorem byl tehdy jednoznačně Irák. A dodejme, že finančně Irák podporovala i většina bohatých arabských států z oblasti Perského zálivu. Přestože byl západním zemím tehdy sympatičtější Irák Saddáma Husajna (kdežto Írán jednoznačně podporovala například Severní Korea), západní zbrojovky chtěly hlavně dobře vydělat. Zásobovaly tedy obě válčící strany. Což se týkalo třeba i neutrálního Rakouska. Dceřiná společnost státního ocelářského koncernu VOEST firma Noricum v hornosýrském Liezenu se topila v dluzích. Její manažeři nutně potřebovali nové zakázky. Rozhodli se proto koupit licenci na výrobu kanonů od kanadské společnosti Gerald Bull. Ve Štýrsku se tedy začal vyrábět dalekonosný kanon GHN-45, přičemž číslovka označovala dolet střely v kilometrech. Firma Noricum děla vyrobila i přesto, že Rakousko podle smlouvy

³² HUBINKOVÁ, Z. A KOL., *Psychologie a sociologie ekonomického chování*, s. 56.

o neutralitě žádné podobné zbraňové systémy nesmělo vlastnit, a tak se je snažila prodat v zahraničí. Jedním z kupců těchto superkanonů byl začátkem 80. let Irák Saddáma Husajna, tehdy zapletený do krvavé války s Íránem. Protože rakouské zákony o neutralitě zakazovaly vývoz zbraní do válčících zemí, oficiálně se děla exportovala do Jordánského království a teprve odtud směřovala do Iráku. Když si ovšem íránská strana krátce nato ve Vídni oficiálně stěžovala na dodávky dalekonosných děl nepříteli, rozhodli se manažeři Norica dodat 200 kanonů i Íráncům – v tomto případě oklikou přes Libyi. Zásobování obou stran konfliktu těmito superkanony dalo práci 1600 lidí v hospodářsky slabém horním Štýrsku a trvalo až do roku 1986. Už o rok dříve vyšly v rakouských novinách o celé akci první zprávy, včetně jednoznačných důkazů – fotografií lodí s obřími kontejnery pro Írán.“³³

3.4. Výsledek války a dopad na jednotlivé země

„Převážně kvůli svému trvání tato válka zaujala třetí místo mezi světovými konflikty. Ekonomické výlohy se vyšplhaly až k 500 milionům dolarů ve zbraních, ničivosti a poklesu příjmů. Krvavý konflikt se vlekl, avšak žádná z bojujících zemí nedokázala strhnout vítězství na svou stranu. V červenci 1987 přijala Rada bezpečnosti OSN rezoluci vyzývající k ukončení války. Írán ji nejprve odmítl, po nových ofenzivách Iráčanů se však rozhodl podvolit. Mír byl uzavřen 20. srpna 1988, země však obnovily diplomatické styky až o dvanáct let později. Ve válce zahynul milión a půl lidských bytostí (ba možná i více) a další statisíce utrpěly zranění. Přitom výsledek války byl vlastně nulový: předválečné hranice zůstaly zachovány. Irák však stál na pokraji bankrotu.“³⁴ Je těžké posoudit, jestli by výroba obtížněji sehnatelných zbraní zastavila válku, nicméně

³³ Válka mezi Irákem a Íránem, *Moderní dějiny.cz* [cit. 19.11.2014].

³⁴ Válka mezi Irákem a Íránem, *Moderní dějiny.cz* [cit. 19.11.2014].

soudě dle předešlých válek, jako třeba mezi Indií a Pákistánem, Ugandou a Tanzanií, a na Blízkém Východě, to spíše vypadá, že nepřátelské akce mohly být zastaveny už před dávnou dobou.³⁵ Na počátku devadesátých let se ovšem role Iráku a Íránu vyměnily, když v roce 1990 Irák provedl invazi do Kuvajtu (viz. obr. 18). Západní mocnosti nyní Irák považovaly za vyvržence, kterým do této chvíle byl spíše revoluční Írán; a tato irácká akce proti sobě samozřejmě vyvolala vlnu nesouhlasů.³⁶ Reakce na Íránsko-iráckou válku byla nápadně odlišná od celosvětové odpovědi na válku v Biafře před téměř dvaceti lety. Tam zprávy o prodeji zbraní válčícím stranám vyvolaly otevřené protesty a vedly k silné kontrole vývozu zbraní v mnohých dovážejících zemích. Na rozdíl od toho Íránsko-irácká válka vedla k uvolnění kontroly. Tradiční zásobitelé v západní Evropě, USA a SSSR provedli striktnější kontrolu než dodavatelé z Třetího světa, východní Evropy a noví dodavatelé ze západní Evropy. Nicméně celkově vlády snížily kontrolu a účast v prodeji zbraní v těchto letech.³⁷

„Se skončením studené války přestali být islamisté pro Západ zajímaví a navíc se ukázali i jako značně nevypočitatelní. Naopak pro radikální islamisty teď už představují Američané opět hlavně jen povrchní psy, kteří navíc přestali posílat dolary a raketometry Stinger (určitě ale bylo prozíravé s nimi spolupracovat v boji proti komunismu; to ale bylo zhruba vše, co se dalo na jejich hodnotách najít společného).“³⁸

³⁵ *Bulletin of Atomic Scientists – A magazine of science and World affairs*, svazek 43, č. 5, s. 42.

³⁶ Válka mezi Irákem a Íránem, *Moderní dějiny.cz* [cit. 19.11.2014].

³⁷ *Bulletin of Atomic Scientists – A magazine of science and World affairs*, svazek 43, č. 5, s. 45.

³⁸ WEIGL, J., O., ŠLECHTA, E., GOMBÁR, Z., MÜLLER, J., EICHLER, M., BEDNÁŘ, R., JOCH, M., ČEJKA, P., BARŠA, J., FINGERLAND, L., HENEK, P., JANOUŠEK, T., PLHOŇ, *Arabské jaro rok poté: Naděje, nebo zklamání?*

4. Aféra Írán-Contra a její politické pozadí

Termínem aféra Írán-Contra (jinak také Irangate) se rozumí politický skandál z roku 1987, který se týkal tajného prodeje zbraní USA do Íránu. Výnosy z prodeje zbraní byly použity úředníky k tomu, aby v Nicaragui poskytly služby armády USA antikomunistickému hnutí Contras (viz. obr. 19, 20). To vše přes přísný zákaz amerického kongresu³⁹, a i přesto, že od roku 1981 USA sponzorovaly opozici proti rebelům z hnutí Contra. Tento sponzoring byl součástí dlouhodobého plánu na ochranu zemí Latinské Ameriky, které vpouštěly na svá území členy jednotek SSSR. Jedná se o velmi složitou záležitost, která zahrnuje několik ilegálních zákroků uvedených do pohybu nejvyššími autoritami ve Spojených státech amerických. Jejich jednání zašlo až tak daleko, že vláda obešla veškerá pravidla zákona.⁴⁰ Irangate byl znepokojivý především proto, že v jeho akcích byl zahrnut personál Bílého domu. Jednalo se o akce, u kterých bylo téměř nemožné, že by do nich nebyl zapojen tehdejší prezident Spojených států Ronald Reagan (viz. obr. 21).⁴¹ Celá aféra začala operací na osvobození sedmi amerických rukojmí, kteří byli drženi Armádou strážců islámské revoluce.⁴² Bylo plánováno, že Izrael bude zasílat zbraně do Íránu, USA pak nahradí Izrael, a tak získají izraelskou platbu. Íránské autority přislíbily, že udělají, co bude v jejich silách, aby dosáhly propuštění amerických rukojmí.⁴³

³⁹ JEWELL, J. J., C. A., LINDBERG, S. E., THOMPSON, E., MCKEAN, R. MCKINZEY, L., COSTA, *Oxford Dictionary*, s. 332.

⁴⁰ CROWDY, T., *Military misdemeanors: Corruption, incompetence, lust and downright stupidity*, s. 250.

⁴¹ HOGAN, J., *The Reagan years: The record in presidential leadership*, s. 83.

⁴² KLOBUCHAR, L., E. J., CARTER, S., KESSELRING, *The Iran-Contra affair: Political scandal uncovered*, s. 57.

⁴³ Reagan's mixed White House legacy, *BBC News – Americas*.

4. 1. Prvopočátek aféry

„U zrodu aféry stála občanská válka v Libanomu. Proiráňští šíitští radikálové začali v zemi unášet americké občany a v březnu 1984 se jim dostal do rukou dokonce šéf bejrútské pobočky CIA, William Buckley. Tak se zrodil plán na dodávky zbraní Íránu výměnou za propuštění zajatých Američanů.“⁴⁴

V několika etapách pak USA dodaly Íránu přes Izrael více než tisíc protitankových a protiletadlových střel, které Íránci potřebovali ve válce s Irákem.⁴⁵ Celá operace nabrala rychlého konce, neboť bylo vyměněno a propuštěno jen nepatrné množství rukojmí; z důvodu tohoto činu libanonských extrémistů operace zkrachovala⁴⁶ poté, co ji se souhlasem íránské vlády zveřejnil v listopadu 1986 libanonský týdeník al-Širá.⁴⁷ Všechny finanční výtěžky z tohoto prodeje byly společně s armádou poskytnuty Contras, protirevolučním silám zaštiťovaným Centrálním vládním úřadem zpravodajských služeb, k tomu, aby byly schopny svrhnout Sandinisty, kteří přebírali kontrolu nad kompletní vládou v Nikaragui – byla to v podstatě tajná podpora války proti tomu, na co bylo pohlíženo jako na komunistickou hrozbu. Důvod, proč celá tato operace byla držena v tajnosti, byl ten, že porušovala kongresové ustanovení z počátku osmdesátých let známé jako Bolandův dodatek, jenž prohlašuje za nezákonné jakékoliv vládní zastoupení v militantní podpoře Nikaragui. Nicméně administrativa amerického prezidenta Reagana patrně obešla zákon za využití Rady státní bezpečnosti, aby tajně obdržela finance z jakéhosi třetího zdroje, které činily něco kolem třiceti čtyř milionů dolarů. Většina příjmu pocházela se Saúdské Arábie. Brzy poté, co bejrútský magazín zveřejnil informaci o prodeji zbraní v listopadu 1986, prezident Reagan

⁴⁴ Aféra Irangate snížila popularitu Ronalda Reagana, *Česká televize – Svět*.

⁴⁵ PELLETIER, S. C., *The Iran-Iraq war: Chaos in a vacuum*, s. 112.

⁴⁶ Aféra Irangate snížila popularitu Ronalda Reagana, *Česká televize – Svět*.

⁴⁷ EHTESHAMI, A., *After Khomeini: The Iranian second republic*, s. 32.

reagoval tvrzením o značně minimalizovaném rozsahu transportu zbraní do Íránu a popřením, že by kdy byly použity jako platba za rukojmí.⁴⁸

4. 2. Klíčové osoby

„Ve středu skandálu stál mnohokrát vyznamenaný podplukovník americké námořní pěchoty Oliver North (viz. obr. 22). Jako poradce Rady národní bezpečnosti řídil tajné operace, ve kterých chtěl mimo jiné využít zisku z prodeje zbraní Íránu na podporu povstalců v Nikaragui. Kongres ale odhlasoval zrušení podpory Contras a v srpnu 1986 podepsal Reagan zákon zakazující dodávky zbraní mimo jiné i do Íránu. Později se ukázalo, že Northovu činnost schválil poradce pro otázky národní bezpečnosti Robert McFarlane, jeho nástupce admirál John Poindexter i ředitel CIA William Casey. Když se aféra provalila, McFarlane se pokusil o sebevraždu, Poindexter rezignoval, North byl propuštěn a Casey, který odmítl jakékoliv spojení s případem, opustil CIA ze zdravotních důvodů. Vyšetřování nezávislé komise dospělo k šesti obviněním. North byl shledán vinným ve třech obviněních, jeho odsouzení bylo ale později zrušeno.“⁴⁹

Jak uvedlo BBC, Bílý dům pomohl Oliveru Northovi opustit vězení, do kterého byl vsazen za svou účast v aféře Írán-Contra. Bývalý vietnamský veterán byl usvědčen z přečinů, které byly úzce spjaty s nelegální USA podporou Contra v Nicarague v 80. letech. Byl odsouzen k tříletému vězení, byl mu udělen trest v podobě dvanácti set hodin veřejně prospěšných prací a dále byl nucen zaplatit pokutu ve výši sto padesáti tisíc amerických dolarů. Bývalý podplukovník měl také svůj pravidelný roční důchod, který dělal celých 23 tisíc dolarů. Ten byl ale pozastaven po dvaceti letech ve službách amerického námořnictva, a Northovo držení jakéhokoliv federálního úřadu bylo zrušeno. North byl shledán vinným z falšování a ničení dokumentů, bránění Kongresu a z přijetí daru ochrany svého

⁴⁸ DEL FRANCO JR., F. J., *50 Favs of the '60s '70s '80s*, s.163-164.

⁴⁹ Aféra Irangate snížila popularitu Ronalda Reagana, *Česká televize – Svět*.

domu ve Virginii. Projevil své výčitky svědomí se slovy: „*Uvědomuji si, že jsem udělal mnoho chyb, které vedly k mému usvědčení ze závažného trestného činu...a já truchlím každý den.*“ Když tento skandál vyšel v listopadu 1986 najevo, prezident Reagan Northa propustil z funkce. Northův šéf, poradce pro národní bezpečnost, Robert McFarlane, byl pokutován a odsouzen k trestu veřejně prospěšných prací poté, co tak rozhodlo jeho soudní řízení.⁵⁰ Nejasnou roli hrál v aféře Reaganův nástupce, George Bush starší. Reaganův viceprezident pod přísahou vypověděl, že o ničem nezákonném nevěděl. Jeho tvrzení však bylo často zpochybňováno.⁵¹ Morálně rozporuplná byla aféra v Izraeli, který považuje Írán za jednoho ze svých největších nepřátel a spolu s USA v 80. letech podporu tamního náboženského režimu důrazně odsuzoval.

4. 3. Vyšetřování

Reagan jmenoval na vyšetření případu komisi vedenou bývalým republikánským senátorem, Johnem Towerem. Ta vypracovala zprávu, která přisuzovala značnou část odpovědnosti Reaganovu nedbalému řízení vlády.⁵² Ke konci roku 1986 Reagan přiznal, že po dobu osmnácti měsíců tajné diplomacie pomáhal osvobodit americké rukojmí a souhlasil také s dohodou, která povolila poskytování určitého počtu amerických vojáků do Íránu. Nicméně je známo, že z této dohody vzešel značný výtěžek, který tajně putoval ke skupině Contra.⁵³ Na jaře a v létě 1987 vysílala televize výsledky společné vyšetřovací komise Sněmovny reprezentantů a Senátu, která odhalila předivo finančních a diplomatických transakcí. Výsledky potvrdily Reaganovo tvrzení, že nevěděl o poskytnutí finanční pomoci nikaragurským povstalcům, ale zároveň popřely jeho dřívější tvrzení, že prodej zbraní Íránu měl otevřít nové

⁵⁰ 1989: Irangate kolonel avoids prison, *BBC On this day 1950 – 2005*.

⁵¹ WILLIS, J., W. J., WILLIS, *The media effect: How the news influences politics and government*, s. 112.

⁵² Aféra Irangate snížila popularitu Ronalda Reagana, *Česká televize – Svět*.

⁵³ TRAHAIR, R. C. S., *Encyclopedia of Cold War espionage, spies, and secret operations*, s. 134

diplomatické cesty, nikoli vykoupit svobodu amerických rukojmí.⁵⁴ Reaganova manželka po určité době uvedla, že Reagan byl oklamán právě těmi lidmi, kterým důvěřoval nejvíce, což byli vysoce postavení muži americké vlády. Právě ti se podíleli na tajném dodávání zbraní do Íránu výměnou za výtěžky, které byly zasílány do Nikaragui ve prospěch jednotek Contras. Nakonec byl ale kritizován sám prezident za svolení k militantní podpoře Íránu.⁵⁵ Přestože prezident Reagan nakonec přijal plnou odpovědnost, není žádný spolehlivý zdroj, ze kterého bychom mohli vyvodit, že on sám nebo viceprezident Bush měli přímé vědomí o rozptýlení finančních prostředků mezi Contras, a že spáchali jakýkoliv zločin. Koneckonců byl to North a další podřízení, na které bylo podáno obvinění a kteří byli následně potrestáni.⁵⁶

4.4. Počátek Reaganovy vlády a období Irangatu

Reagan od samého počátku zastával názor, který byl zásadně proti terorismu. „*Věřím, že je nejvyšší čas na to, aby civilizované země světa daly jasně najevo, že na zemi není místo pro terorismus,*“ tak začal svůj proslov v prezidentské debatě v říjnu roku 1980. „*Nebude se vyjednávat s teroristy jakéhokoliv typu.*“⁵⁷ Přesto, že Reagan byl tohoto názoru, aféra Irangate v jeho druhém funkčním období byla v naprostém rozporu s tím, co celá léta prosazoval. Svůj politický nedostatek, který sehnal v aféře Irangate svou roli, později popsal jako nejsmutnější den své prezidentské kariéry, nebo možná vůbec nesmutnější den v celém svém životě. „*Je to region, kde má nenávisť své kořeny, které sahají až do dávné historie,*“ uvedl žalostně Reagan v jedné ze svých pamětí. „*Je to místo, kde nesmyslné prolévání krve ve jménu víry pokračuje již od biblických*

⁵⁴ Aféra Irangate snížila popularitu Ronalda Reagana, *Česká televize – Svět*.

⁵⁵ Aféra Irangate prezidenta oslabila, *Hospodářské noviny*.

⁵⁶ DEL FRANCO JR., F. J., *50 Favs of the '60s '70s '80s*, s.164.

⁵⁷ EHRMAN, J., M. W., FLAMM, *Debating the Reagan presidency*, s. 102.

dob, a kde jsou události moderní doby navždy poznamenávány závažnými událostmi minulosti, od exodusu po holocaust.“⁵⁸

16. 3. 1985 bylo v Libanonu příměří. Ten den byl ale unesen skupinou ozbrojenců první sekretář politické sekce americké ambasády William Buckley. Ozbrojenci totiž věděli, že Buckleyův diplomatický titul byl pouhou zástěrkou jeho opravdového zaměstnání. Buckley byl ve skutečnosti šéfem stanice CIA. Ještě dva dny před tím se Reagan domníval, že se schyluje k mírovým plánům na Blízkém Východě. Jordánský král Hussein ale překvapil Bílý dům bodavým útokem na roli USA právě na Blízkém Východě. V rozhovoru pro magazín The New York Times Hussein uvedl: *„Nyní si uvědomuji, že principy pro USA nic neznamenají, a že převládají pouze krátkodobě vazby. Věci vidíme následujícím způsobem. Izrael je naše země. Je to otázka cti americké morálky a politické podpory. Vy jste si už evidentně vybrali a vaší volbou je Izrael. To znamená, že nemáte žádnou naději něčeho dosáhnout.*“ Prezident Reagan na tuto zprávu reagoval velmi rozzlobeně a zákon o zasílání amerických zbraní na Blízký Východ, který dříve nechal ustanovit, byl stažen zpět.⁵⁹

5. Vztahy mezi velmocemi po válce a v současné době

Současné americko-iránské vztahy se týkají především ropného obchodu, vzhledem k tomu, že blízkovýchodní oblast je na ropné zdroje bohatá. Stále je ale největším iránským odběratelem ropy Čína.⁶⁰ Dnes už bývalý iránský prezident Mahmúd Ahmadínežád vystupoval po celou dobu své prezidentské funkce proti Spojeným státům americkým, přičemž se snažil omezit jejich finanční a fiskální politiku.⁶¹ *„Írán přestal vyvážet ropu výměnou za americké*

⁵⁸ EHRMAN, J., M. W., FLAMM, *Debating the Reagan presidency*, s. 104.

⁵⁹ REEVES, R., *President Reagan: The triumph of immigration*, s. 214.

⁶⁰ Currency Warfare: What are the real targets of the E. U. Oil embargo against Iran?, *Global Research*.

⁶¹ RICKARDS, J., The financial war against Iran, *U. S. News*.

dolary. Přešlo se na obchodování v jiných měnách, a to prý zejména v eurech a jenech. Írán za uplynulý rok výrazně snížil závislost na dolaru v souvislosti s napjatými vztahy s Washingtonem a klesajícím kurzem americké měny. Ten dělá producentům ropy vrásky. Přispívá totiž k růstu cen surové ropy a znehodnocuje hodnotu jejich dolarových zásob. Ahmadínežád označil na loňském summitu OPEC v Saúdské Arábii dolar za „bezcenný kus papíru“. Teherán se snažil přimět ostatní země organizace k adoptování obchodního systému ve více měnách, to ale OPEC odmítl. Vztahy mezi Íránem a USA jsou napjaté.⁶² „Už dříve, po útoku na Irák v roce 2003, mnozí Georgi Bushovi a jeho administrativě předhazovali, že v osmdesátých letech byl Saddám Husajn americkým spojencem. Ano, v mezinárodní politice se aliance často mění a ropa je prvořadou strategickou surovinou. Henry Kissinger prý na otázku, koho by měly Spojené státy ve válce Iráku s Íránem podporovat, odpověděl, že nejlepší by bylo, kdyby prohrály oba státy. Z tohoto hlediska je hlavní americký strategický cíl v oblasti vlastně neměnný: oslabit Irák i Írán a zajistit si maximum kontroly nad ropnými zdroji.

Navíc Američané podezírají Teherán z toho, že v rámci jaderného programu usiluje o vývoj nukleárních zbraní a v Iráku podporuje ší'itské povstalce v boji proti vládě a mezinárodní koalici. Írán ale nařčení popírá.⁶³ „Vztahy mezi USA a Íránem se ani po delší době nestabilizovaly a íránská a americká politika byla před několika lety, přesněji v roce 2009, opět v rozporu; došlo tedy k nutnému vyjednávání. Jelikož ale Írán neudrhuje diplomatické vztahy s USA, veškeré vyjednávání a přenos informací zprostředkovává Švýcarsko. V roce 2009 zadržela Íránská vláda tři americké příslušníky ve chvíli, kdy překročili irácko-íránskou hranici. Podle výroků Američanů byla hranice překročena nevědomě, nicméně slovy prezidenta Ahmadínežáda je Írán přesvědčen o opaku.

⁶² Írán dolary za ropu už nechce, jsou to prý bezcenné kusy papíru, *Novinky CZ*. [cit. 19. 11. 2014]

⁶³ Írán dolary za ropu už nechce, jsou to prý bezcenné kusy papíru, *Novinky CZ*. [cit. 19. 11. 2014]

Zadržení Američané byli umístěni do teheránské věznice Evín a měli být za překročení hranic souzeni, jelikož se iránská vláda domnívala, že Američané překročili hranice s postranními úmysly; Američany naposledy kontaktoval v říjnu 2009 člen švýcarské diplomatické mise. Ahmadínežád byl ochoten s Americkou vládou vyjednávat a výsledkem vyjednávání byla výměna a propuštění amerických vězňů za zatčené Iránců. V iránském tisku se objevil seznam jedenácti zatčených Iránců, kteří byli Američany zatčeni, nebo je USA nechly zatknout na území Evropy. Mahmúd Ahmadínežád ovšem při vyjednávání nespécifikoval, jací Iránci jsou v USA vězněni a neuvedl ani jejich počet. V rozhovoru také iránský prezident uvedl, že je Írán ochoten vyvézt část svého uranového bohatství. Právě kvůli uranu přetrvává mezinárodní konflikt s Íránem, a Íránu dokonce hrozí možné sankce. Ahmadínežád uvedl, že je ochoten vyvézt uran za předpokladu, že bude ihned vyměněn za jaderné palivo. Tato nabídka byla představena již v minulosti zemím vyjednávajícím s Íránem, nicméně se nenašla jediná, která by tuto nabídku přijala. Zahraniční politiky totiž nechtějí Íránu přenechat dostatečné množství jaderného materiálu k tomu, aby mohl případně pracovat na jaderné bombě. Na to ovšem iránská vláda odpovídá tím, že výrobu jaderných zbraní nemá v úmyslu, nicméně je jejím právem rozvíjet cokoliv, co je spjato s jadernou energetikou.“⁶⁴

⁶⁴ Írán propustí americké turisty, ale jen výměnou za své vězně v USA, *Lidovky.cz* [cit. 19.11. 2014]

Závěr

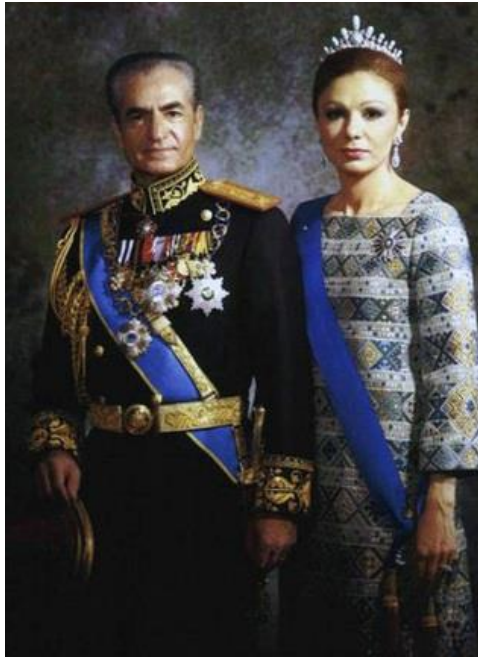
Tato práce byla shrnutím patrně té nejbolestivější dekády moderních dějin pro Írán. Objasnila ta nejdůležitější fakta spojená s nejdůležitějšími íránskými událostmi dané doby, a poukázala mimo jiné i na to, že i když pominulo více jak dvacet let, nevraživost mezi státy panuje i nadále. Tuto skutečnost bohužel osobně shledávám jako smutný osud a největší slabinu současného Blízkého východu, neboť konfliktů a válek v této oblasti stále jen přibývá; lidé se nepoučili z chyb předešlých generací a jejich počínání přináší další a další oběti. Přitom je důležité podotknout, že i většina soudobých (nejen) blízkovýchodních konfliktů vzniká a zaniká obdobně jako zmiňovaná Íránsko-irácká válka: konflikt pro nic, kdy nejde o závažné civilizační problémy, nýbrž předmětem konfliktu je pouze otázka rozmaru a chtíče autority, a který končí takřka bez významného výsledku, pouze po sobě zanechá nespočet obětí, jak lidských, materiálních, tak i finančních.

Dle mého názoru by měly (opět nejen) blízkovýchodní autority zařadit do svých způsobů vlády i značnou část osvícenství a pokory, méně mocenského i materialistického chtíče a celkové zatvrzenosti, neboť jinak se chyby minulé doby budou opakovat stejně, nebo v ještě mnohem větším měřítku.

Přes to, že od Íránské islámské revoluce a od Íránsko-irácké války uběhlo již několik desítek let, blízkovýchodní státy, především státy Arabského poloostrova a Perského zálivu, jsou stále v obavách z přenesení revolučních a válečných konfliktů a nepokojů na jejich území. Přeci jen je faktem to, že se tyto události nestaly před tak dlouhou dobou, aby dočista upadly v zapomnění.

Seznam obrázků

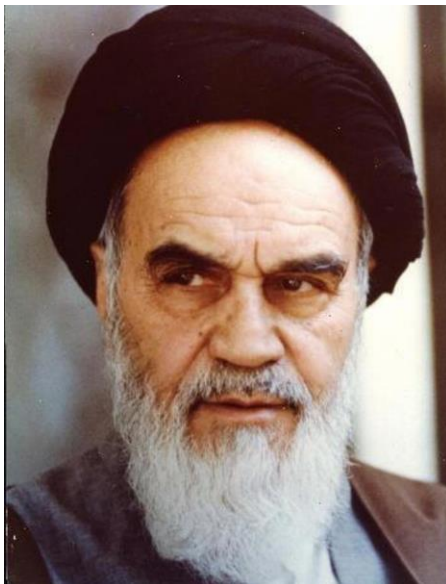
Obrázek 1.....	35
Obrázek 2.....	35
Obrázek 3.....	36
Obrázek 4.....	36
Obrázek 5.....	37
Obrázek 6.....	37
Obrázek 7.....	38
Obrázek 8.....	38
Obrázek 9.....	39
Obrázek 10.....	39
Obrázek 11.....	40
Obrázek 12.....	40
Obrázek 13.....	41
Obrázek 14.....	41
Obrázek 15.....	42
Obrázek 16.....	42
Obrázek 17.....	43
Obrázek 18.....	43
Obrázek 19.....	44
Obrázek 20.....	44
Obrázek 21.....	45
Obrázek 22.....	45

Obrázek 1

Réza šáh Páhlaví se ženou

Zdroj: http://en.wikipedia.org/wiki/Iranian_Revolution

Obrázek 2

Íránský revoluční vůdce ajatolláh Seyyed Ruhollah Musavi Khomeini

Zdroj: http://www-personal.umich.edu/~rraham/ayatollah_khomeini.html

Obrázek 3

Duchovní vůdce Íránu ajatolláh Alí Chameneí

Zdroj: <http://zahranicni.ihned.cz/c1-61218400-chamenei-iran-teheran-teokracie-miliardy-moc>

Obrázek 4

Akbar Hášemí Rafsandžání

Zdroj: http://zpravy.idnes.cz/foto.aspx?foto1=STF2c7be0_p200907160952801.jpg

Obrázek 5

Saddám Husajn – irácký prezident 1979-2003

Zdroj: <http://www.ahaonline.cz/clanek/trapasy/9051/10-nejvetsich-loupezi-vsech-dob.html>

Obrázek 6

Íránská armáda v přítomnosti šáha Páhlaviho

Zdroj: <http://iranpoliticsclub.net/photos/U21-Pahlavi1/index.htm>

Obrázek 7

Íránské revoluční davy

Zdroj: http://en.wikipedia.org/wiki/Iranian_Revolution

Obrázek 8

Chomejního revoluční projev

Zdroj: <http://www.alalam.ir/gallery/1673124>

Obrázek 9

Revoluční davy – Írán 1979

Zdroj: <http://www.alalam.ir/gallery/1673124>

Obrázek 10

Vlajka Hizballáh

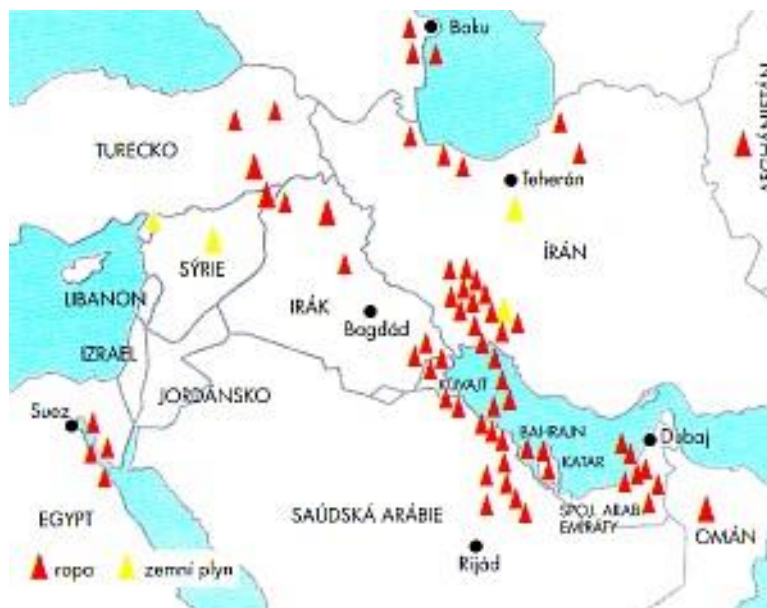
Zdroj: <http://forum.valka.cz/topic/view/42817>

Obrázek 11

Příslušníci Hizballáh

Zdroj: <http://www.armadninoviny.cz/oficialne-bojovnici-hizballahu-v-syrii.html>

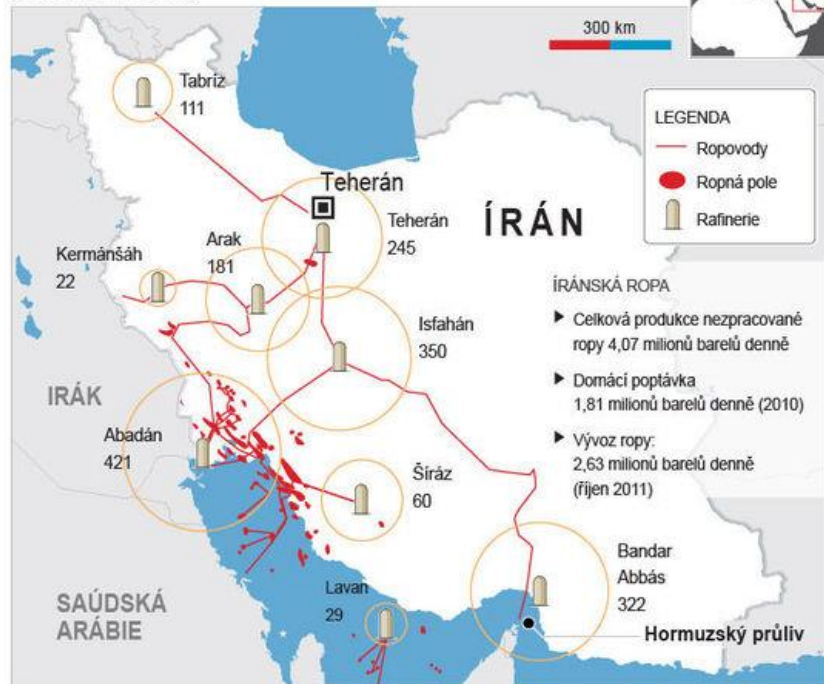
Obrázek 12

Ropná naleziště

Zdroj: http://www.cez.cz/edee/content/file/static/encyklopedie/encyklopedie-energetiky/02/ropa_4.html

Kde se těží a zpracovává íránská ropa

ÍRÁNSKÁ ROPNÁ POLE A KAPACITA ZPRACOVÁNÍ ROPY V RAFINERIÍCH
(v tisících barelů denně)

Obrázek 13

Zdroj: <http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/konflikt-s-iranem-o-ropu-a-jadro-hormuzsky-pruliv/r~i:gallery:24456/r~i:photo:439478/>

Obrázek 14

Provincie Chūzestán, Írán

Zdroj: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ch%C3%BAzist%C3%A1n>

Obrázek 15

Univerzita Mustansiriya, Irák

Zdroj: <http://www.tomchao.com/me/me9.html>

Obrázek 16

Íránsko-irácká válka, boje v zákopech

Zdroj: <http://muftah.org/attacking-iran-lessons-from-the-iran-iraq-war/#.VRgIufysUdk>

Obrázek 17

Mapa Blízkého východu

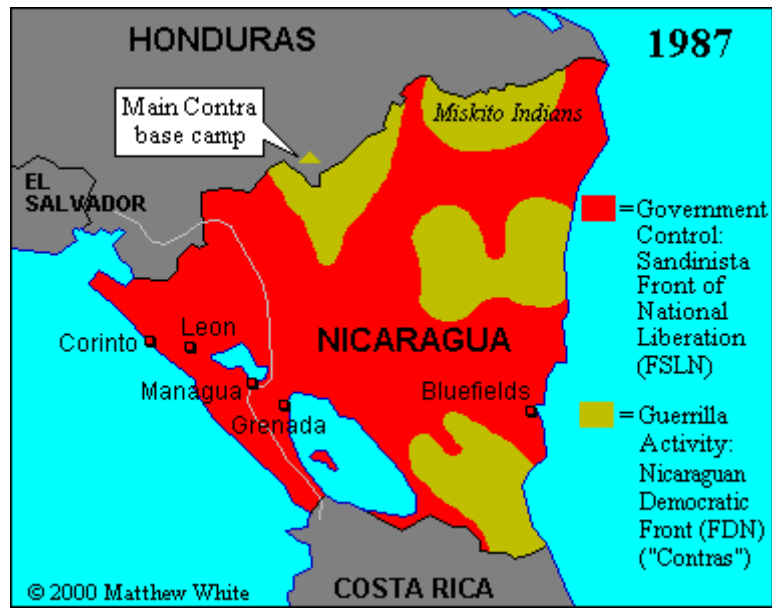
Zdroj: <http://www.booked.cz/hotels/middle-east>

Obrázek 18

Operace Pouštní bouře, irácká invaze do Kuvajtu 16. 1. 1991

Zdroj: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/24073-saddamuv-vpad-do-kuvajtu-predznamenal-valku-v-perskem-zalivu/?mobileRedirect=off>

Obrázek 19

Rozmístění jednotek Contras v Nikaragui

Zdroj: <https://sites.google.com/site/coldwarhotspotslathrop/nicaragua-3>

Obrázek 20

Contras, Nikaragua

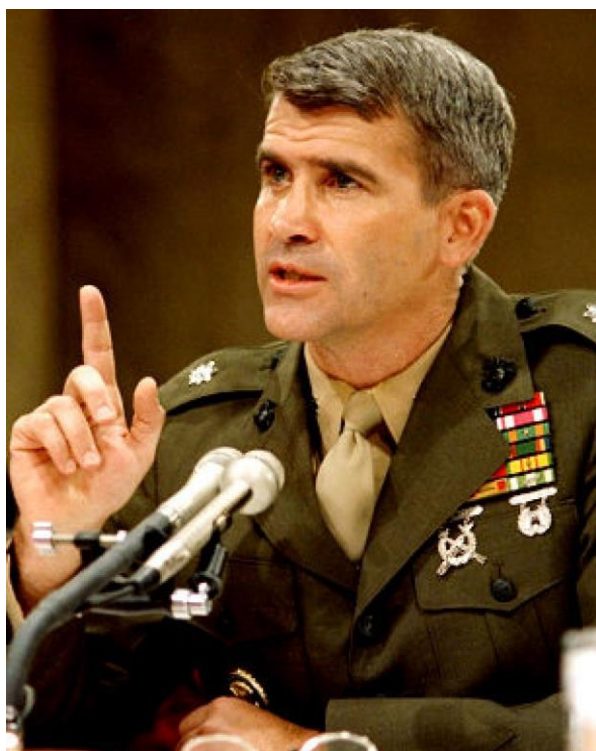
Zdroj: <https://sites.google.com/site/coldwarhotspotslathrop/nicaragua-3>

Obrázek 21

Prezident USA Ronald Reagan, období Irangatu

Zdroj:http://en.wikipedia.org/wiki/Ronald_Reagan

Obrázek 22

Oliver North

Zdroj:<http://www.nydailynews.com/news/politics/scandalous-side-politics-sex-money-drugs-lies-gallery-1.14714?pmSlide=1.20753>

Seznam použité literatury

1. AUBRECHT, Radek, Michal, KADERKA. *Maturitní otázky – Dějepis*. Praha: Fragment, 2011. ISBN 978-80-253-1548-4.
2. BAER, Robert. *Jak naložit s ďáblem: Íránská velmoc na vzestupu*. Praha: Volvox Globator, 2010. ISBN 978-80-7207-755-7.
3. Bulletin of Atomic Scientists – A magazine of science and World affairs. Svazek 43, č. 5. Červen 1987
4. CROWDY, Terry. *Military misdemeanors: Corruption, incompetence, lust and downright stupidity*. Oxford: Osprey Publishing Ltd., 2007. ISBN 978-1-84603-148-9.
5. DEL BLANCO JR., Fred J. *50 Favs of the '60s '70s '80s*. Bloomington: AuthorHouse LLC, 2013. ISBN 978-4685-6111-1.
6. EHRMAN, John, Michael W., FLAMM. *Debating the Reagan presidency*. Maryland: Rowman&Littlefield Publishers, Inc., 2009. ISBN 978-0-7425-6140-3.
7. EHTESHAMI, Anoushiravan. *After Khomeini: The Iranian second public*. New York: Routledge, 2002. ISBN 0-415-10879-9.
8. HLUBINKOVÁ, Zuzana, a kol. *Psychologie a sociologie ekonomického chování*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2008. ISBN 978-80-247-1593-3.
9. HOGAN, Joseph. *The Reagan Years: The record in presidential leadership*. Manchester: Manchester University Press, 1990. ISBN 0-7190-3018-8.
10. JANDOUREK, Jan. *Průvodce sociologií*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2008. ISBN 978-80-247-6675-1.
11. JEWELL, Elizabeth J., Christine A., LINDGEBERG, Sue Ellen, THOMPSON, Erin, MCKEAN, Rima, MCKINZEY, Linda, COSTA. *Oxford Dictionary*. New York: Oxford university Press, Inc., 2002. ISBN 10: 0-19-515934-9.
12. KING, R. P. H. *The United Nations and the Iran-Iraq War*. New York: A ford foundation conference report, 1987.
13. KLOBUCHAR, Lisa, Everett J., CARTER, Susan, KESSELRING. *The Iran-Contra affair: Political scandal uncovered*. Minnesota: Compas Point Books, 2008. ISBN 978-0-7565-3480-6.
14. MILNER, Anthony. *Dějiny Malajsie*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2009. ISBN 978-80-247-3078-3.

15. NAHAPÉTIANOVÁ, Naïri. *Poslední píseň z Isfahánu*. Praha: česká edice: Host-vydavatelství, s. r. o., 2014. ISBN 978-80-7491-272-6.
16. PARSA, Misagh. *Origins of the Iranian revolution*. New Jersey: Rutgers, State University, 1989. ISBN 0-8135-1411-8.
17. REEVES, Richard. *President reagan: The triumph of immigration*. New York: Simon&Schuster, 2005. ISBN 0-7432-3022-1.
18. SCIOLINO, Elaine. *Persian Mirrors: The elusive face of Iran*. New York: Tuchstone, 2000. ISBN 0-684-86290-5.
19. TRAHAIR, Richard. C. S. *Encyclopedia of Cold War espionage, spies, and secret operations*. Westport: Greenwood Press, 2004. ISBN 0-313-31955-3.
20. VOGELSANG, Willem. *Dějiny Afghánistánu*. Praha: Grada publishing, a. s., 2009. ISBN 978-80-247-3077-6.
21. WEIGL, J., O., ŠLECHTA, E., GOMBÁR, Z., MÜLLER, J., EICHLER, M., BEDNÁŘ, R., JOCH, M., ČEJKA, P., BARŠA, J., FINGERLAND, L., HENEK, P., JANOUŠEK, T., PLHOŇ. *Arabské jaro rok poté: Naděje, nebo zklamání?* Sborník textů č. 98/2012. Praha: CEP- Centrum pro ekonomiku a politiku, 2012. ISBN 978-80-87806-28-9.
22. WILLIS, Jim, William James, WILLIS. *The media effect: How the news influences politics and government*. Westport: An imprint of Greenwood Publishing, Inc., 2007. ISBN 13: 978-0-275-99496-9.

Ostatní prameny

23. 1989: Irangate colonel avoids prison [online]. *BBC On this day 1950-2005*, 1989 [cit. 2013-01-12].

Dostupný z www:

<http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/july/5/newsid_2772000/2772471.stm>

24. Aféra Irangate prezidenta oslabila [online]. *Hospodářské noviny*, 2004 [cit. 2013-01-12].

Dostupný z www:

< <http://hn.ihned.cz/c1-14474690> >

25. Aféra Irangate snížila popularitu Ronalda Reagana [online]. *Česká televize – Svět*, 2011 [cit. 2013-01-12].

Dostupný z www:

< <http://ceskatelevize.cz/ct24/svet/141691-afera-irangate-snizila-popularitu-ronalda-reagana/>>

26. Currency Warfare: What are the real targets of the E. U. Oil embargo against Iran? [online]. *Global Reseach*, 2012 [cit. 2013-01-12].

Dostupný z www:

< <http://www.globalresearch.ca/currency-warfare-what-are-the-real-targets-of-the-e-u-oil-embargo-against-iran> >

27. Írán dolary za ropu už nechce, jsou to prý bezcenné kusy papíru [online]. *Novinky cz*, 2008 [cit. 2013-01-12].

Dostupný z www:

< <http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/138943-iran-dolary-za-ropu-uz-nechce-jsou-to-pry-bezcenne-kusy-papiru.html> >

28. Írán propustí americké turisty, ale jen výměnou za své vězně v USA [online]. *Lidovky.cz*, 2010 [cit. 2015-19-01].

Dostupný z www:

< http://www.lidovky.cz/iran-propusti-americke-turisty-ale-jen-vymenou-za-sve-vezne-v-usa-p9t-/zpravy-svet.aspx?c=A100202_220621_ln_zahranici_tsh >

29. RICKARDS, James. The financial war against Iran [online]. *U. S. News*, Jan 30 2012 [cit. 2013-01-12].

Dostupný z www:

< <http://www.usnews.com/opinion/blogs/economic-intelligence/2012/01/30/the-financial-war-against-iran> >

30. Válka mezi Irákem a Íránem [online]. *Moderní dějiny*, 2014 [cit. 2014-19-11].

Dostupný z www:

< <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/valka-mezi-irakem-a-iranem/> >

Obrazová příloha

31. Obr. č. 1 < http://en.wikipedia.org/wiki/Iranian_Revolution >

32. Obr. č. 2 < http://www-personal.umich.edu/~rraham/ayatollah_khomeini.html>

33. Obr. č. 3 < <http://zahranicni.ihned.cz/c1-61218400-chamenei-iran-teheran-teokracie-miliardy-moc> >

34. Obr. č. 4 < http://zpravy.idnes.cz/foto.aspx?foto1=STF2c7be0_p200907160952801.jpg>
35. Obr. č. 5 < <http://www.ahaonline.cz/clanek/trapasy/9051/10-nejvetsich-loupezi-vsech-dob.html> >
36. Obr. č. 6 < <http://iranpoliticsclub.net/photos/U21-Pahlavi1/index.htm> >
37. Obr. č. 7 < http://en.wikipedia.org/wiki/Iranian_Revolution >
38. Obr. č. 8 < <http://www.alalam.ir/gallery/1673124> >
39. Obr. č. 9 < <http://www.alalam.ir/gallery/1673124> >
40. Obr. č. 10 < <http://forum.valka.cz/topic/view/42817> >
41. Obr. č. 11 < <http://www.armadninoviny.cz/oficialne-bojovnici-hizballahu-v-syrii.html> >
42. Obr. č. 12 < http://www.cez.cz/edee/content/file/static/encyklopedie/encyklopedie-energetiky/02/ropa_4.html >
43. Obr. č. 13 < <http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/konflikt-s-iranem-o-ropu-a-jadro-hormuzsky-pruliv/r~i:gallery:24456/r~i:photo:439478/> >
44. Obr. č. 14 < <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ch%C3%BAzist%C3%A1n> >
45. Obr. č. 15 < <http://www.tomchao.com/me/me9.html> >
46. Obr. č. 16 < <http://muftah.org/attacking-iran-lessons-from-the-iran-iraq-war/#.VRgIufysUdk> >
47. Obr. č. 17 < <http://www.booked.cz/hotels/middle-east> >
48. Obr. č. 18 <: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/24073-saddamuv-vpad-do-kuvajtu-predznamenal-valku-v-perskem-zalivu/?mobileRedirect=off> >
49. Obr. č. 19 < <https://sites.google.com/site/coldwarhotspotslathrop/nicaragua-3> >
50. Obr. č. 20 < <https://sites.google.com/site/coldwarhotspotslathrop/nicaragua-3> >
51. Obr. č. 21 < http://en.wikipedia.org/wiki/Ronald_Reagan >
52. Obr. č. 22 < <http://www.nydailynews.com/news/politics/scandalous-side-politics-sex-money-drugs-lies-gallery-1.14714?pmSlide=1.20753> >